

PROPOSTA DE NOMS IBERICS

COMPARACIO DEL SUBSTRAT AMB L'EPIGRAFIA IBÈRICA TROBADA FINS ARA

Antoni JAQUEMOT BALLARIN

El desxifrat de la llengua ibèrica ha estat sempre un repte. Des que M. Gómez Moreno i A. Tovar van fixar el valor fonètic dels signes, s'han pogut llegir els escrits apareguts sobre diferents suports: plom, pedra, monedes i ceràmiques. El seu significat, però, ha resultat incompreensible: no té semblança amb llengües conegudes.

En zones de Catalunya, i fora del seu àmbit territorial, s'han trobat aquests suports escrits amb signes ibèrics on antigament es parlaven llengües eusquèriques segons el rastre que ha deixat la toponímia. Aleshores és fàcil pensar que els escrits descoberts amb aquests signes representaven la llengua que els seus habitants parlaven.

D'aquesta manera va sorgir la teoria basco-ibèrica alimentada també per trets semblants en ambdues llengües: manca de la "R" inicial en les paraules, absència de la "F", alguns sufixos semblants i algunes paraules iguals.

El problema de la comparació radica que l'iber escrit va desaparèixer fa dos mil anys i la seva parla duraria, segons el territori, alguns pocs segles més, mentre que la llengua basca oralment s'ha anat mantenint durant aquest llarg període de temps però sense aportar o sense que hagin arribat fins a nosaltres mostres d'escrits de les èpoques antigues, excepte petites anotacions escadusseres.

Comparar, doncs, un idioma modern com és el basc actual amb l'iber, no és possible a no ser que es pugui anar endarrere a través de l'estudi de l'evolució de la llengua basca. Els canvis produïts, en aquesta llengua, en paraules manllevades fa segles del llatí ens poden ajudar perquè han seguit el mateix camí evolutiu que el seu lèxic.

Les aportacions del llatí en el basc així com altres paraules de les llengües veïnes són considerables i costa destriar-les de les autèntiques en adaptar-se a la parla de l'idioma i han substituït, en la majoria dels casos, les originals. Això, precisament, és un inconvenient quan es vol comparar amb l'iber: No tenim la seguretat que la paraula basca sigui "genuïna" per tal que fos contemporània a la ibèrica.

Malgrat això, crec que és l'única via que ens resta després de tenir present el treball que presento, on intento "rescatar amb aquest estudi" les paraules ibèriques que utilitzem o, si més no, enregistrares en el nostre diccionari, o sigui el nostre substrat.

He fet esment a la toponímia. L'etimologia dels topònims "d'aquells que el nom en sí mateix no sabem el que vol dir" és part escrita dels substrat, el seu aclariment s'afegeix, doncs, al pòsit del nostre parlar més antic.

El propòsit, doncs, d'aquest treball és comparar el substrat dels nostres parlars amb el lèxic trobat fins ara en els escrits ibèrics.

Faig la comparança sabent que el treball que apporto, fer coincidir les paraules, no té la seguretat que vulguin dir el mateix, mancaria la constatació; per aquesta raó, quan hi ha una coincidència amb

el basc ho indico per reforçar la idea. També faig esment quan el llatí ens informa d'una traducció.

La relació de paraules no és exhaustiva, segur que me n'he deixat. No pretenc, doncs, que sigui un treball tancat, es pot anar ampliant o rectificant. Res sobre el desxifrat de l'iber es pot deixar tancat.

SUBSTRAT

Aquest substrat és extret del Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana i del Diccionario Crítico Hispano-Castellano de Joan Coromines d'aquelles paraules que l'autor anomena preromanes d'origen iber, també d'aquelles que denomina mediterrànies no indoeuropees i les que indica europees preceltes difícils d'establir-ne una procedència clara. També incorporo aquelles altres del llatí tardà d'origen hispànic i d'incertes antigues no coincident en cap dels idiomes llatins, germànics ni aràbics.

He hagut de valorar algunes que l'autor classifica com a preromanes de procedència celta però de difícil catalogació en aquesta llengua. Coromines tendeix a trobar etimologies celtes seguint una antiga llengua indoeuropea precelta que ell anomena sorotapte. Ell, per l'època de la seva obra, no havia abastat la totalitat actual del lèxic ibèric. Algunes etimologies 'sorotàptiques' coincideixen amb inscripcions ibèriques.

El lèxic ibèric considerat és el "Léxico Ibérico" de L. Silgo Gauche i el Monumenta Linguarum Hispanicarum de J. Untermann.

Noms amb *cursiva* són en castellà. Entre 'cometes' bascos. Amb '*' preromans no trobats en el lèxic.

LÈXIC IBER ENREGISTRAT

SUBSTRAT COINCIDENT

<u>ABAR</u>	Avarca, espardenya. Procedent de persona rústica, de la terra. 'abatetxe' "casa rural". Res a veure amb 'abar<abra<arbre' basc del llatí 'arborea' com a calçat de branques. "País, comarca", 'aberri' (aba + erri) "pàtria".
ABALO	Abaltar. Ensopir, endormisar "guardar-se". 'Lo' en basc "son, dormir"
ANAKO	Anyoc. <i>Añicos</i> . Tros de pastura
ANBAIKA	Amagar 'amakoi' "enganxat a la mare"
ANEDILIKE	'andile' "joveneta, noia". Que dona 'suge-andile', castellà " <i>sab-andija</i> ", en català "sargantana".
APO / ABO	Animal de cau. Gusarapa (cuca)
<u>AR</u> / <u>T-AR</u>	Pedra. Lloc de pedres. Tartera. Construcció de pedres

AR- AL / AR-ALA	Rall, raller, ralla. Pas entre timbes. <i>Raja</i>
ARAKAR	Aragall, riera, <i>argayo</i> , allaut de pedres i terra.
ARANKO	Arrancar. ‘arrano’ en basc “àguila”
ARCA	<i>Arga</i> “terra despresa”, arga(massa).
ARA / ARI	Arracada. ‘arrandi’ “ostentar”, ‘arrakasta’ “èxit”, ‘arri’ “admirable”, ‘arro’ “superb, altiu”.
ARE	Arrimar, <i>arriar</i> = guardar el bestiar en lloc segur. ‘artu’, ‘arrera’ “acollir, rebre, cabre”
AR-GUR-IA	<i>Arrugia</i> . Corrent de pedres d’or. Riu d’or Arrugia<arr-gurr-ia, <i>arroyo</i> Roll.
ARNU	Arna, insecte, aranya
AR + OKE	Roca. En basc ‘arroki’
ARGIS	<i>Argaya</i> , <i>argaña</i> “aresta de blat i d’altres cereals”
ARTA	<i>Arta</i> , plantatge, herba de les puces
ARTI	Arç, alzina ‘arto’
AŞAKAI	Atzagaia, ascona, fletxa
BAIKAR	<i>Vega</i> , ribera
BAKI / BAKINA	Bací, bassa. ARRABAKI “bací de donació”
BALAR, BALE	<i>balsa</i> , <i>balde</i> , Balear: MAR. <i>Rebasar</i> , <i>rebasar</i> : passar la mar.
BALTUŞ	Vaixell de rem. Tosta = tauló de rem
BANDA	<i>Pando</i> , panar = terreny convex, inclinat, sot. Recipient vas d’ofrena. <i>Bandeja</i> . BANGURS “Ofrenes d’or”. Com a verb BAN “oferir, donar”
BANTE	Manta, mantell. Protegir. Cobrir. Mantega
BAR, BARA, BARDA, BARDE	Horta, bardissa, esbarzer, esbart, mates
BARE	Barra, Baralla, embaràs (impediment)
BARKA	Barca, recipient, artesa. En sentit orogràfic: congost, vall. Derivats: “ <i>barriga</i> ”, “ <i>barrica</i> ”,

	“barril”
BAS	Bast, cavalcadura. Baster, “cavaller”? . BAS-TOAUNINI nom de dona a Terrassa.
BASTIR	Bastell, terrabastell, golfes
BATARATITE	Patarata = immundícies
BATEIKE	Badoc, esceletxa, boca.
BATI	Pati, terra, sorra, platja
BAUITI	Boig, traïdor
BAUS	Bauzar, català antic “Trair”
BEKAU	Baga, ull (anella). En basc ‘begi’.
BER	<i>Berrueco, berrocal</i> , roca, muntanya. Top. BERGA, BERGÚS, BESIBERRI, (dues muntanyes) TABERTET. Cap, espiga, gra.
BER + UN	Vedruna.<berruna. Filera de roques. Separació entre pastures.
BES	Bessó. Redós, amagatall, cau, ventre. Bessons: que surten de la mateix úter
BETIN	Petxina. D’on Saka rb etin = perla
BETU	Bodoix, (<bodosca< bedosca<*betu-sca) bresca, pa de cera de l’arna. Mel?
BILOS	Virolla, virar, <i>vilorta</i> , braçalet “ <i>en vilo</i> ”. Rodó. Persona amb càrrec que llueix braçalet
BIŞISAR	Pestanya. En basc ‘biztan’ “els dos” i ‘bizarr’ “barba”. Pissarra “doble pedra”
BIUR	Virar en el sentit de tornar-se’n, defensar-se. BIURE (castells)
BOI	Forn. BOI, BOIBILO Bòbila ‘bilo’ “rodó”, “forn de cúpula”.
BOKA	Boga, molló, muga
BOLO	Plom. Llatí ‘plumbus’ grec ‘molubdos’ de l’ibèric *bolobos
BON	Bony, monyo, muntanya. Top. BONO

BOR, BORA, BORAR	<i>Borona</i> . mill.
BOR	Porra, maça.
BOTUR (MUTURRU, escrit el llatí)	Modorra
BOS	Bossoc, bony protuberància, munt, pila, quantitat.
BUR	Bord, burro, en el sentit de “fort”. ‘burdin’ “Ferro”
CONIA	Cova, cau, mina “conill: animal de cau”
DANBAN / DAN-SA / SAR-DAN	Dansa
EBIR	<i>Becerro</i> , Rebec, <i>rebeco</i> <eberco
ERE	Rec, riera. En basc ‘erreka’
ESTO	Estalviar, tancar
GALDUN	Galdós
GANA	Recipient o mesura de “Palangana” “safata de palets d’or”
GARAIN	Gardunya.<garrunya = Presó.
GARS	Garsa, (ocell) coll alt. Gargalla Pi alt. <i>Carrujo</i> “copa d’un arbre. Cognoms: Garcia, Garcés, Gas, Gasulla
GAM (GAU)	Nit. Foscor. Gausin. “tronc de carbó. Gaús, au nocturna. En basc ‘gau’ ‘nit’.
GIKE	Guixa (llegum) menjar
GILI / GILO	Guilla, astut
GOTI	Got, vas. Recollida en llatí però d’origen no i.e.
INE	<i>Inea</i> , espadanya, jonc
KALA	Cala, carabassa, caragol, <i>galápagos</i> , *galakoa-po, carall: Prolinència. Top. “penya” CALP, CARO. Clapa=*calapa, xapa.
KALE	Galena, plom
KARBA, KARBI	Escarbuny, (guspira), so-kar-im =socarrim <i>cardeña</i> . En basc ‘gar’ “flama”. ‘su’ “foc”

KAR <u>A</u> TE	Carràs, poms atapeïts, raïms. Pinya, grup, tropa, exèrcit, carrandella.
KAR <u>K</u> OS	Cardre. Ateull per traginar. ‘ekarr’ “portar”
KAISA	Xeixa. Blat de farina blanca.
KAS	Castà, castís, encastar, procrear, tapar, amagar. Cassó, Cassola, Caspa, Casc, <i>gazapo</i> , <i>cazcarria</i> ,
KAURBAN	Corc < *KAURKO, <i>carcoma</i>
KOR <u>O</u> / CORRUGUS	Còrrec, escorranc, excavació per les aigües.
KOS <u>O</u>	<i>Cojjo</i> , verí, malaltia que s’encomana. ‘k-otxo’ “gos” diminutiu de ‘otxo’ “llop”?
KODUR	Coderc, prat comunal.
KUR <u>U</u>	<i>Curruca</i> (tallarol, ocell), ocult, amagat
LAKE	Terra, lloc. En basc ‘lai’ i ‘larre’. Laia, pala de llaurar. Llaca, llacor, llacorell. Lleganya *lagain, “bri de terra”
LATI	Llata, corda, <i>látigo</i>
LAU <u>S</u>	Llossa, <i>loza</i> , recipient, clot
LEBOS	Llefre. *léporo. Llefiscós. Brut de greix.
LEIS	Lleixa, corriol de cinglera. Mirador
LENE	Llena “llosa”
LEREU	Llera, mantega
LISAPO	Llissona, serp de vidre. LIS APO TIR KAS TEGI “Lloc on s’amaga el niu de la serp” (Abric Burgal)
LOKAR	<i>Loco</i> , lloco, boig, endormiscat ‘lo’ “dormir”
LUTA	Llido, allau
NIN	Nen, nin
NATEN	Nata en el sentit d’estora, cobert
OKE	Otxegar = vomitar. En basc ‘ok agin’ afartarse. Menjar

ORS	Osca, dentegada, dent. En basc ‘ortz’
OTO	Llop. En basc ‘otxo’
PALACURNE	Escrit en llatí. “Palets d’or”. D’on “pala” = palet i “cur” = or.
SABAKI	Sabata
SABAR	Xaparro, ‘sapar’. matoll
SABARI	Samarra, llana
SALA	Saragata, grup. ‘saldo’
SAN / SANI	Ocell. En(xam)par = “caçar al vol” <i>cham, zam</i> diversos noms d’ocells. ‘txantxan’,. SANI-BELSER “ocell negre”
SAR	Xarpa, drap. <i>Farpa, harapo, zarpa</i>
SARESU	<i>Zarza</i> , atapeïment , agrupat,
SELDAR	Pronuncii’s ‘sèllar’. “Sitja, tomba”. “ <i>silo</i> ”, ‘zulo’
SENMURUN	Senar, senzill
SERAI	Sarda, cim pla de la muntanya.
SIN / SINE	Senill, canya d’aiguamolls
SIR	Sirga, corda, solc
SOCEDE (en llatí. Llegeixi’s ‘sokede’)	Soca, fort, ben plantat. SOCEDEIAUNIN nom de dona “la ben plantada”
SOR	Sorrut, ‘zorrotz’
SOTI	Sot (escrita en llatí de procedència no i.e.)
SUISE	Sútia. “clot on es crema la llenya per fer carbó”. Casa amb llar, fogar. En basc ‘ <i>su</i> ’ “foc”, ‘ <i>etxe</i> ’ “casa.
SUR	Suro, fusta. Basc ‘zure’, ‘surbe’ en llatí procedència no i.e.
SUR	<i>Zurdo</i>
SUR + ABA	<i>Zurrapa</i> , brossa, volva, pòsit
SURA	Sarró, sàrria, xurriaques = pell. <i>Zurra</i> ,

	<i>zorro, zurriag</i>
TABAN	Entabanar
TALON	Tàlanton. Moneda grega
TALSKU	<i>Tasco</i> , estopa de lli o cànem. En l'estela bilingüe de Tarragona resa: Fulvia Lintearia (llinària). "Hic situs est" Adin-bel-aur An Talsku "Dona d'Adin-Bel d'ofici llinària"
TASKA	Tascó, cuny, falca
TAUA / TAUE	Toia, guarniment, ornamentació de "ginesta, flors"
TAUTE	Tossa, totxo, tossut, tos<*taucia "cap"
TAUKU	Toca, mantell
TER	Cereal. Terrabastall, magatzem de gra, paller. <i>Terrollo</i> , palla de sègol. 'olo' (en basc) "civada". TERCAIS , xeixa. TERDIRS. Blat vermellós, groc, 'dirs' "brillant"
TERKO	Enterç, <i>terco</i>
TIKE / TÍKER	Xic, petit 'tiki' 'txiki' <i>chico</i>
TINIR	Tinell, menjador, tíngera, forta menjada
TOLO (T-OLO)	Toll
TOR + UKU	<i>Tarugo</i> < <i>torugo</i>
TUR (T-UR)	Turó, turmell, torm
TUS	Tosta. Tauló de remes en un vaixell
USE	Ocell. Colom. Gaús<*Gau-use. Ocell nocturn. 'Uso' en basc "colom"

NOMS AFINS

ALOR	El nom Alorko escrit en llatí. ‘Alor’ en basc “camp sembrat”. Alorko “pagès”
GANIKBOS	Quantitat de <i>ganiaso</i> , verdet de coure
ŠALIRBOS	Quantitat de zalir. “plata, argent”. En les monedes d’argent: İLTIRTAŞALIRBAN “Plata oferta de Lleida”
SILLISBORIS	Nom de dona en llatí. De ZALIRBOS “valor de plata, rica”

TOPÒNIMS

ALA, ALAN	Vall entre muntanyes. Vall d’Aran
ANA	Camp, pastura, devesa. ANAÛJA, devesa alta. En basc ‘anai’ és pastor i ‘a(n)ara’ “carn”. ANABIS ciutat citada per Ptolomeu.
ANAIE	Camp de cultiu. IE terra conreable
ANDOR	ANDORRA. Anderris: “cremallés”, “capfoguer”, “materials de deixalles”. Carbonera. Farga
ARAGAR	ARRAONA (Sabadell) “Barranc, riera”. Aragall, en basc ‘arru’.
ARKA + UNDI	ARGENTONA < *Arga-indu(na) (indu < undi) “terra conreable d’al·livió)
ARTE + SA	ARTESA, ARTÉS. Calaix en forma de tronc
ATABERI	TABERTET. Lloc principal de la muntanya
ATAKE	AUDE riu. “Principal”. TAGA. (*Àtaga) TAGAMANENT: Taga = manent, (magne, gran). TAGAST = *ata-caste. “gran cobert”
AURGI	JAÉN. VALLDOREIX > Vallis Aurexi. ‘Aurr’ “mare, dona”. “Ciutat Mare” (principal). Valldonzella
AUZE	OSONA, VIC. En basc “veinatge”

BAGAZ	BAGA. “Ulls, coves” (Sant Llorenç prop Bagà), Doc. Antiga: Bagazano: ‘bagazà>bagaà>bagà’. Ptolomeu: BACASIS. Paral·lel ibèric: ‘bagazketeis’ escrit sobre plom en signes ibèrics, trobat al Puig Mal de Sitjà a les Corberes (Pech Maho-Sigean).
BAI-LERE	VALIRA, VALIERA (rius) ‘bai’ “riu”, ‘lerdun, lerain’ “dret, enlairat, esvelt”
BAI-ZOKIN	BESÒS ‘bai-zokor’ “riu de terrossos”
BAITOLO	BADALONA. Toll de l’aiguamoll. Llacuna. Port?. En etimologies de St.Isidor ‘baias’ “port”.
BAR	ESTOVAR, “tancat de la vall” ‘ibarr’
BAR <u>K</u> ENO	Barcelona “Lloc del pla gran”
BAS	Indret deshabitat, bosc, camp. VALL D’EN BAS. En basc ‘baso’.
BIDE	Camí. OLOPTE. (Olóbide, camí del riu). BÉZIERS (Bide-erri, país del camí, camí ral). En basc ‘bide’ “camí”.
BILOSGERE / BASIGERROS (en grec)	Gere: “Refugi, protector, ombra”. En basc ‘gerezi’ GER a Cerdanya, antigament ‘geri’ GERBER a Vall d’Aran.
BI <u>S</u> CAR	Poble de Lleida. Igual al clàssic Edetà BIS-CARGI potser Morella o Alcanyis. En basc “Llom”.
BIUR <u>B</u> I	PERPINYÀ. ‘biurbi’ “lloc de defensa, de resistència”. En basc ‘biurr’ “revoltós”.
CONIAGELLIETAR (escrit en llatí)	Con “cova” de “conill”. ‘Aker, akel’ ‘akelarr’ “boc, cabró”. “Cova del boc”
ÉGARA	“ad montem Agudo” ÉGARA. ‘Ega’ vessant de muntanya.. En basc ‘egi’.
ER	País, lloc. IERR (Ripollés) “lloc de sol, solana” ‘ikerr’.
ER + BUR <u>N</u> E	ERAMPRUNYÀ<Erapruniano<erburne. “terra de ferro”. ‘burni’ “ferro. Les mines de ferro de Bruguers.

ER <u>S</u> KON	Escrit trobat a Sitjà, (Sigean) « Terra de coves » »*Errescon> Ruscino>ROSSELLÓ
GERUNDA	GIRONA. GER + UNDA “Refugi de la terra humida”. La Devesa?
GUR <u>U</u> , GUR <u>B</u> E	GURB, GURRI, Roig, vermell
IBEI	IBI, TIBI, TIVISSA, TIVENYS, PRAT D’IP En basc <i>IBI</i> : Gual, pont. SUERT, SORT = Sur-ibi-il-ti “pont de fusta tocant la ciutat”. ‘t- ibi’ “lloc del pont”. ÀRREU<ARR-IBI “Pont de pedra”
IE <u>S</u>	GES riu. Antic IESSO. Afl. Del Ter. “Terra humida”. En basc ‘eze’ humit. ‘Ihi’ “junc”
IE <u>S</u> O / (LA)IE <u>S</u>	IESO: GUISSONA. LAIES ciutat de la costa de Barcelona: Montjuïc / Mare de Déu de Port?
IK / IKE	“Sol”. IERRI (Ripollès), <Izerri<ikerri “solana”
IKABERR	CABRERA DE MAR. CABRA DE CÒRDOVA, PREGO en llatí “Ikabrum”<*ikaberrun. En basc ‘igar’ “sen- yal”, berr “muntanya”: “montseny”. BURRIAC = *BIURR-IKA.
ILT <u>I</u> R	Pronunciï’s “Illir”. FORTALESA, CIUTAT MURALLADA. En basc <i>IRI-</i> <i>ERTZ</i> = vora, vorera, cantó.
ILT <u>I</u> RTA	Pronunciï’s “Illirda”. LLEIDA. “a ciutat”.
ILTUN	Pronunciï’s “Illun”. IRUN, IRUÑA “pobla- ció”
ILTURO	CABRERA DE MAR, MATARÓ Pronunciï’s “Illuro” “població alta”.
ISE	IX ó HIX. Bourgmadame. “Casa”. SANAÛJA, ant. Exanegua ‘etxengoia’ “casa de dalt”
KAIO	Riu Gaià. Probable ciutat ibèrica de GAIA a Santes Creus. En basc ‘gaimel’ és “oli”.
KAUKO	COTLLIURE (Caucoiliberis: *kauko-ildi-beg) “Port de la ciutat de la muntanya”

KELS / KELTE	KELSO (SOLSONA), KELSE (VELILLA DE EBRO). “Descans, quietut”, ‘geldi’, pot-ser santuari. En el Castellvell de Solsona: La verge del Remei i a Velilla la del Miracle (St. Nicolau de Bari). UNIKELTE “el temple d’Uni”
KERE (SKEN)	Ceretans>cerdans. *KERGOITE>GORGUJA (Llívia) “Refugi de dalt”
KERTEKUNTE	Moneda. XERTA.
KULESBA	La CYPSELA grega (Pronuncií’s ‘kúpsela’) (ULLASTRET). “Tossal” d’on CULLA, CÚLLER i CULLERA
KULESTILEIS	Escrit sobre ceràmica en el Tossal de la Cala de Finestrat-Benidorm. Leis “lleixa, camí de cinglera”, LLES “penya-segat, abisme”: “La Penya de la Tossa”.
LAKER	LLAÉS (Ripoll) antigament Lakers. En basc “terra abrupta”.
LAURO	Pronuncií’s ‘laúro’. Terra (lloc, ciutat) elevat. LLERONA
LORSA	LLORTS, LIORS, llorç, “terra d’esllavissada”. ‘Lurte’
MBAR	Navar, NAVARRA, (pla ample) NAVARS, NAVARCLES
NULIR / NALIR	NULES “terra agrícola”. Riu Millars de “mill”.
OLO GURBE KATE	Riu Llobregat ‘gurbe’ “vermellós”; en basc ‘gate’ “el qui córrer, qui va, corrent”: ‘olo()urbegat>llurbegat>llobregat.
OLOSTEKER	“Riu gran”. (TOLO , toll “lloc d’aigua” i OLO “aigua, riu”. OLESA, OLVAN, OLOT. Etc. LEASTRUM<OLOASTER, riu Llastres (Tarragona)
OTOBESA	UTXESA (Lleida). Redós del llop. ‘oto>octo>otxo’.
SALDUIE	SARAGOSSA. Pronuncií’s Sallu-ie. ‘sail’ Saió “terra (parcel·la) conreable”

<u>SAI-ABA</u>	SEVA, SAVASSONA, SAU “vigilància de la població”
<u>SAITABI</u>	XÀTIVA (Zai-t’abi) “vigilància del refugi”. ABI cova important d’on s’abasta d’aigua.
<u>SALIR</u>	Argent. SÓLLER
<u>SAR</u>	SARRUI, RALLUI, atapeït, frondós, tumult, agrupació. SAR-DAN-A “dansa de grup”
SORI	SORITA ‘zori’ “Madur, collita madura”.
<u>SORIKE</u>	El riu Sorreits. Soroll “ <i>Chorro</i> ”. El soroll dels saltants d’aigua sobre el Gorg Negre.
SUBUR	SUBURITANI escrit llatí a Tarragona. Suuriano>Can Surià i Can Suriol de Sitges. l’Arboçar de Dalt, l’Arboçar de Baix, Les Roques de l’Arboçar, prop de Sitges. En base ‘zu-’ “arrel de la paraula ‘arbre’”, ‘burbux i bortal’ és “arboç” ‘zu-bur’: “arboç”.
<u>TARAKONŞALIR</u>	Moneda de plata de Tàrraco.(TARRA-KO-N ZALIR) . T-ÀRRACO: “Muralla, construcció de pedra” TÀRREGA, TARRASA? (Terrassa)
<u>TEKER</u>	El riu TER. Antigament TEKER. ‘eskerga’ “Important, Gran”
<u>UBAR / UBE</u>	OBARRA ‘obe’ “pleta de pastors”
ÚDULA	“Terra de sal”. CARDONA *KALA-UDUN. (Muntanya de sal) ODÈN “salat”. Ribera Salada. ODENA
UNDIKA	“Terra pantanosa, aiguamoll”. Ciutat ibèrica dita en grec i llatí BLABERURA (‘blaberai’ “humits” i ‘aruum’ “terra cultivable”). Enganxada a EMPORIO
URGI / T-URGI / URKI	Ciutat elevada. Acròpolis. ALMERIA, URTX, URGELL(CASTELLCIUTAT) VALLOR (VALL D’URKEA-CASTELL DE FARNERS)
URSA	Mont-Ursa St. Pere Màrtir (Barcelona) “lloc alt, elevat”
<u>URTIS</u>	ORTA>Horta “lloc elevat”

TEÒNIMS I AFINS

ADIN	ATON (egipci)
AKA	AKKA, (deessa etrusca)
ARAKUS / HERAUS	HERAKLES, HÈRCULES (grec)
ASTER	ASTARTÉ (deessa púnica)
AUR	AURR deessa ibèrica femenina, dona, mare.
BAISE	BIAIX (deessa ibèrica) AURREN-BIAIX. Comtessa d'Urgell. AURR dona, mare.
BALKE	BAAL (púnic) “Senyor”
BARTON	Deessa del bosc
BASI	Basileu, rei (grec procedent de l'egipci)
BEL, BELES	ENDOBÉLIC, BELENOS (celta) VEL- THUNE (déu etrusc). Déu de la guerra, de les tenebres. ‘bele’ “negre”, ‘bela’ “corb”.
BORATON	BURADONIS (Deessa celtíber)
DERGE	DERGETI (celtíber)
BOS	REI, CABDILL. El rei BOSORIS procedent de ‘Per Osiris’ “la casa d’Osiris”
DORTON	DORIS (deessa del mar)
ELOKARKO	ELOKARKO (ibèric) Déu de l’abisme, infern. En basc ‘il’ i ‘erio’ “mort”.
EPON	Déu celtíber
IUNSTIR	IUNSTIR (deessa ibèrica)
NEITIN	NEPTE (etrusc), NEITH (deessa egípcia). NEITIN-BELEZ nom de persona C.I.L. trobat a Terrassa
OROTIS	HORUS (egipci)
OSIRIS (IISL)	IISL>HS-iri-S.L (déu egipci) Estela de Sinarcas.
SEGE	Déu celtibèric Segorbe.

SELKI	SELKI (deessa egípcia) Serqet (la que fa respirar)
SAKAR	Transliterat SKR i pronunciat <i>SOKAR</i> Déu egipci guardador de la Cova Sagrada. Precisament en basc significa “entranyes”. BAISAKARKAŞAR Baise sakar kaş ar. (Lliria) “La oculta cova sagrada de Baise”
TAGE	TAGES (etrusc) ‘Arre Tage’ “Acull TAGE”, en les esteles mortuòries.
TANE	TINIA (déu superior etrusc)
TAUTI	Déu celta. Els ‘tautikos’ són els “celtes”.
UNI	UNI (deessa etrusca dona de Tínia)
BENEBE-TANE	MENRVA (Minerva. Deessa etrusca filla de Tínia i d’Uni)
URKE	“Del Cel” déu celestial. Júpiter ibèric?. ‘Urtzi’ “Déu” en

ALGUNS NOMS PREROMANS DE PROCEDÈNCIA IBÈRICA QUE NO ESTAN REFLECTITS EN EL LÈXIC

ARRAI	Rai
(EIX)ARRE(ÏT)	Eixarreït, sec, dur. En basc “gris, tèrbol, terrós”.
BORRA	Borrec, borrego
ESCAIG	Pedaç, tros
ESQUERRA	En basc ‘kerr’ “dret” i ‘ez –kerr’ “no dret”
GARRIC, GARRIGA	Carrasca
GAVARRA	Esbarzer, caparra = paparra. <i>Saparro=chapparro</i>
GUSAR-APA / GAZAPO	Cuc, <i>gusano</i> , animal que fa canals, forats, conill
ISARD	Boc. En basc ‘itzarri’ “àgil, despert”
PETÓ	Antigament ‘potó’ en basc ‘pototxa’ “llavi, vulva”

PURRIA	En basc ‘apurri’ “bri, busca, trocet”
SABALLÓ	Cuc de descomposició
SAPO, SAPASTRE	Gripau<garipau<cala-apo
SARNA / SARRA	Sarna
SÀSSOLA	Cassó per recollir l’aigua

Fora del català i del castellà les equivalències només amb el basc, com ja he anunciat, són més especulatives. No coneixem el seu substrat i tanmateix és l’únic camí que resta pel desxifrat de la llengua ibera. La comparació d’aquesta llengua preromana “només” amb el basc cal fer-la amb un altre estudi a part.

Hi ha alguns mots que el mateix ibèric encamina la seva interpretació pel seu context: Són els acabaments al final d’un escrit amb el morfema transliterat ARMI, ARNUI o ARNAI el qual ha de voler dir: “Heus aquí, això és, aquí està” o potser “jo sóc”. També la forma EKIAR seguit d’un nom personal ha de ser un títol com “propietari, amo, faedor, senyor”. Existeixen noms femenins, escrits en lletra llatina, que relacionen el nom de “dona” amb AURR, AUNIN. Un sufix -TON darrera un nom femení denota aquest gènere: EKIARTON.

El fonema BAN darrera de noms comuns determinen “disposició” com “donar (donat), oferir (ofert), fer (fet).

No ha arribat fins a nosaltres, per la seva caducitat, cap escrit ibèric sobre pergami o paper que podrien relatar episodis èpics com en el cas grec de la *Iliada* i l’*Odissea*. Tampoc es té constància de la seva existència; desconeixem, doncs, els noms comuns de fets quotidians.

L’epigrafia sobre ceràmica expressa dedicatòries i ofrenes a les divinitats; els escrits en làmines de ploms trobades en necròpolis han d’indicar precis als déus pels morts. Altres epigrafies en ploms ens mostren relacions comercials i de producció on són majoria els noms de persones. Llegendes escrites en les monedes informen del nom del lloc de l’encunyació o del magistrat que ho ha avalat i els epígrafs rupestres en santuaris situats en terrenys oberts o coves han de contenir paraules de caire religiós.

La fragmentació de les seqüències escrites trobades fins ara aporten un lèxic d’uns 1800 sintagmes, comptant-hi els sufixos. En ser una llengua aglutinant, els sufixos poden canviar el sentit de l’arrel o nucli de la paraula.

RESUM DE PARAULES IBÈRIQUES DELS NOSTRES PARLARS

t. paraules procedents de toponímia. * no enregistrades en el lèxic ibèric. En cursiva del castellà.

Abaltar, ensopir, adormir-se. Amagar, guardar

Amagar

Ana t. Nàüja, (Cerdanya) “devesa”

Anderris, cremalls, capfoguer, materials de deixalles. Andorra

Anyoc, *añicos*

Aragall, *argayo*

Aran, t. Vall d’Aran, ‘alan, ala’ “vall entre muntanyes”

Aranya

Arç, (alzina)

Arga(massa) “terra esllavissada”

Argaya, arganya “aresta de blat o d’altres cereals”

Arna, insecte

Arracada

Arrai*, rai

Arrancar

Arraó t. Arraona “barranc”

Àrreu, t. “pont de pedra”

Arrimar

Arruguia, riu d’or, *arroyo*

Arta, plantatge per fer col·loide

Artesa, calaix

Ata t. Aude “principal”

Atzagaia, llança petita

Aur, t. Valldoreix “dona, mare”

Ausa, t. Osona, “veïnatge”

Avarca

Bací

Badoc, escletxa, boca

Baga, “ull”

Bai t. Besòs. “aiguamoll, delta, riu”

Balsa, mar

Banda, costat

Bandeja, de “ban” “recipient, vas, donació, ofrena”

Baralla, embaràs

Barca, “vall”, *bàrcena*

Bardissa, “bosc”

Barra, impediment, obstacle

Barraca

Barrica

Barriga

Barril

Bas t. Vall d'en Bas “bosc, camp, lloc deshabitat”

Bassa

Bastell, “racó”

Bast, baster de cavalls

Bauzar, traïr

Ber, *berrocal*, “roca, muntanya, penya”, cap, espiga gra

Bessó, “matriu, niu”.

Bide t. Olopte “cami”

Biscar t. Biscarri “muntanya, llom”

Biur t. Perpinyà “defensa”. t. Biure

Bòbila

Bodoix, pa de cera de l'arna

Boga, “mulló”

Boig

Bony

Bord

Borona, “mill”

Borra*

Bossoc, “bony, puig”

Bur t. Burg, Burgo>*Bruc “ferro”

Burro, “fort”

Cala

Carabassa

Caragol

Carall

Cardeña, guspira

Carràs, carrandella, carrell “ràims, pinya, munt, grup, exèrcit, fila”

Cartre, cove per traginar collita, de *carr “traginar”

Casc

Casta, castís, encastar

Caspa

Cassó

Cassola

Cazcarria

Chamorro, “pelat”

Clapa (calapa), xapa

Coderc, prat comunal

Cojijo, malaltia que s’encomana

Conill. El nom de l’animal ve de Con, “mina, galeria subterrània, cova” .

Corc

Còrrec, camí que fa les aigües

Curruca, ocell que s’amaga, de Kurru “amagatall de plantes”. *Acurruca-se*.

Dansa

Égara t. Antiga Terrassa “camí de la vessant”

Eixerreit*,

Entabanar

Enterç, *terco*

Enxampar, ‘xam’ ocell, de ‘Sane’

Er t. Ierri (Ripollès) “lloc, país”, t. Béziers

Erscon t. Rosselló “cova del país”

Esbart, grup

Esbarzer, “del bosc”

Escaig*

Escarduny, guspira

Esquerra*

Estalviar

Gaia t. Antic Gaio sobre el riu Gaià. “oli, líquid lleuger que cobreix”

Galàpet

Galdós

Galena

Ganiaso, verdet de coure

Gardunya, “presó”

Garsa, “alt”

Gaús, au nocturna. ‘Gau’ “nit”

Garric, garriga

Gat, “corrent, que corre”, “Llobregat”

Gavarra*

Gazapo

Ger t. Cerdanya. “refugi”

Goite t. Gorguja (Cerdanya) “dalt”

Got, vas

Guilla, guineu

Guixa, (llegum) menjar

Gur t. Gurb, Gurri, “roig”

Gusarapa*, cuc, *gusano*

Ibi t. Ibi (Alacant) “pont, gual”

Iesso t. Riu Ges “humit, fèrtil”
 Ikar t. *(I)carber, Cabrera de Mar “signe, senyal”
 Ike t. Ezerri ‘ike-erri’ “solana”
 Illir t. Lleida “ciutat-fortalesa”
 Illun t. Hellín “població”
 Illur t. Alarona, (Cabrera de Mar, després Mataró). “ciutat elevada”
 Indu, undi, unda t. Antiga Undika, Empúries, “terra conreable, aigumoll”
 Isard*
 Ix t. Hix, Bourg-madame. “casa”
 Kauko t. Caucoiliberis. Cotlliure “port”
 Kelso t. Solsona “santuari”
 Kulez t. Cullera “tossal, puig”
 Laker t. Llaès (Ripollés) “terra aspre”
 Lira, liera t. (riu Valira, Andorra) “dret, enlairat, esvelt”
 Llaca, mena de pedra
 Llacor, llacorella, mena de pedra
 Llata, corda, *látigo*
 Llefre, llefiscós
 Lleganya
 Lleixa, corriol de cinglera, t. Lles
 Llana, llosa
 Llera, mantega
 Llido, allau
 Llissona, serp de vidre
 Llorç, t. Llor (Montseny), Llorç (Andorra). “terra d’esllavissada”
 Llossa, recipient
 Loco, lloco, boig
 Manta
 Mantega
 Modorra

Nata
Navar, plana
Nen
Obar, t. Obarra Ribagorça, “pleta de pastors”
Olo t. Olesa “aigua, riu” (‘llo’ abreujat: Llobregat)
Osca, dentada, dent
Otxegar, vomitar
Otxo. t. Otzo, (Bages) “llop”
Palangana
Pando, terreny inclinat, clot
Pararata, immundícies
Pati
Pestanya
Petó*
Pexina
Pissarra
Plom
Porra
Púrria*
Rall, raller, ralla, *raja*
Rebec
Rec
Roca
Saballó*
Sabata
Samarra
*Sapo**
Sarabanda, ball
Saragata, grup
Sarda, cim de muntanya pla

Sardana, de ‘sarr’ “tumult, grup” i ‘dan’ “dansa”

Sargantana, *sabandija*

Sarna*

Sarra*

Sàrria

Sarró, *zurrón*,

Sàsola*

Senar

Senill

Sirga

Sitja, sia

Soca

Socarrim

Soroll t. Sorrike, Sorreits, riera. *Chorro*”

Sorrut

Sos t. Besòs “terrós”

Su t. Suis, (Ribagorça) “fogar”.

Sot

Subur, t. (Sitges) “arboç” (Subur no vol dir sitja)

Suro

Sútia, clot de fer carbó, de ‘su’ “foc” socarrimar

Tàrrako t. Tarragona “construcció de pedra, muralla”

Tartera

Terrabastall, graner, paller *Terrollo*, sègol, civada

Tarugo

Tasco, estopa, lli

Tascó, falca

Ter (teker) t. Riu Ter “gran”

Tinell, tingera. “menjador, menjada amb forta beguda”. No procedeix de tina

Toca, mantell

Toia
Toll
Torm
Tossa, de *taus “cresta, part alta del cap”
Tossut
Tosta, tauló de rem
Turmell
Turó
Údula t. Kala-udula, Cardona. “sal”
Ur t. Montursa, St. Pere Màrtir “elevació, alt”
Utxesa t. antiga Oto-besa, “llobera”
Vedruna, de *berruna, separació de pedres
Vega, t. Bégues, riba (dolines)
Virar
Virolla, *en vilo*, “braçalet”, rodó, Bilbilis (Catalaiub), Bilbao
Xaparro, matoll
Xarpa, drap *harapo*, *zarpa*
Xeixa, blanc, blat de farina blanca
Xic
Xurriaques
Zai t. Sau, Xàtiva “post de vigilància”
Zalir t. Sóller “argent, plata”
Zorro, el nom de l’animal ve de “pell”
Zurdo
Zurrapa
Zurriago